

זה היה העולם הזה שהיה

לפני 25 שנה

הגישה מסקנותיה ב-6 באפריל, וציננה כי היה ליקוי מישמעתי בדרג הבכיר. כתוצאה מהמלצות אלה הורה שר הביטחון, דויד בן-גוריון, להעביר מתפקידו את ראש אגף המטה הכללי (אג"ם), אלוף מאיר זורע. ראש אגף המודיעין, אלוף יהושפט הרכבי, נשלח ללימודים. בשער הגיליון: יובל גצלר, ניצול יחיד מרצח מישסתחו. אחרי שאביו, רביסרן יהודה גצלר, רצה את אשתו ושלושת ילדיו ואיבד עצמו לדעת.

גיליון העולם הזה שראהור השבוע לפני 25 שנה, הביא סיפוריבלעדי, תחת הכותרת, מבונת הבהלה. כתבה זו התייחסה לקריאה סומבית בקול ישראל מטעם צה"ל — המוכרת כיום ככינוי שידור ברווזים — לגיוס המוני של יחידות המילואים. ב-1 באפריל 1959 בשעה 19:00, הוקראו עשרות רבות של סיסמות (שאתן מהן היתה ברווזים) ליחידות המילואים. ישיבת הכנסת הספקה מחשש שעומדת לפרוץ מלחמה. בציבור קמה התרגשות רבה ובצבאות ערב הוכרו מצב הפן. בו בערב הביעה הממשלה את צערה על הפירסום והודיעה שהיה זה תימרון. שלוש סיעות האופוזיציה העלו הצעת איראמון בממשלה, לאחר שהסתבר כי התימרון נעשה כביכול, ללא ידיעת ראש הממשלה. הוקמה ועדת-חקירה בראשות ערד יעקב שימשון שפירא. אלוף (מיל) יוסף אבידר וערד משה נכט. הועדה

העולם הזה: 1123. תאריך: 8.4.1959

גיוס ברווזים

אנשים

● ח"כ המפלגה הפרוגרסיבית יוזר הררי, על הודעת ברווזים מים ברדיו: "כשמעתי לקול ישראל על הגיוס בשפות רבות, חשבתי לרגע שמגייסים את נאטו (אירגון האמנה הצפון-אטלנטית, שבו חברות 16 מדינות, המשתמשות ב-12 שפות שונות)."

● הבריחה האחרונה הנפוצה בארץ היא: נודע כי תעשיין חשוב מאוד עומד לרדת מהארץ. דויד בן-גוריון החליט להתערב אישית, קרא את האיש אליו ושאל אותו לסיבות ירידתו. אמר התעשיין: יש לי שתי סיבות. הראשונה היא שאני חושש כי תנועת החרות תגיע לשלטון. כתביו על מילחמה כערכים. תהרוס את הכלכלה הישראלית, ותביא חורבן על כולנו. בן-גוריון חייד כי עליונות: "זה הכל? שאל. אני נותן לך ערכות אישית שמפא"י תישאר בשלטון בשלושת השנים הקרובות." אמר ה" תעשיין: זוהי הסיבה השניה, שבגללה אני יורד."

היה זה מחזה קומי — חברי הממשלה ניסו באופן קדחתני להשיג קשר טלפוני עם ראש הממשלה בתל-אביב, כדי להיוודע מהי המלחמה או התכונה הביטחונית, אשר הם יצטרכו לשאת עברה באחריות כלפי האומה וההיסטוריה.

● אין טעם לבהלה! שר-המישפטים פנחס רוזן, היה הליצן של המחזה, בהומור פורקנישק הורה בגלוי במצבו האומלל: "לפי ההודעה ברדיו היה ברור שהגיוס היה מופנה לא לכל הצנא, כי שמעתי את ההודעה יחד עם חברי-הכנסת יוזר הררי (פרוגרסיבים) אשר בקיא יותר בעניינים אלה, והוא התרשם שההודעה מופנית לחלק מהצנא... בינתיים אני מבין שיושב-ראש ועדת-החוזן הביטחון (של הכנסת) קיבל הודעה חצירשמית אשר בה נאמר: בבקשה, אין טעם לבהלה, אבל אי-אפשר לומר בטלפון מהי הסיבה של הגיוס!"

מילים אלה רק הגבירו את הרגשת הכלל

בסרט אנגלי טוב, המרומם את לב החיילים כחזית.

מידת-האחריות. הרתיים הבינו כהרף-עין שהנה הגיעה הורמנות היסטורית: אם פרצה מלחמה, הם יכולים לעלות כחזרה על עגלת הקואליציה, מבלי שבוחריהם יחשבו זאת לבגידה. לכן שינו בריכמקום את עמדתם, נמנעו מלהצביע נגד תקציב המדינה, שעמד באותו רגע לקריאה שלישית ואחרונה. הסביר מיכאל חוני (דתי לאומי): ההוראות אשר חברי סיעתנו קיבלו מאת מייסגלגת היו להצביע נגד התקציב... אולם ברגעים האחרונים נפל כנראה רכב מה במדינה, וכפי שמוסרים נמסרה הודעה חשובה ביותר בקול-ישראל..."

שיסע אותו חברו לסיעה, יצחק רפאלי: ברדיו הודיעו שיש גיוס כללי!"

המשך חזוני: "אם ידעה זו נכונה אנחנו סבורים... שעל אף היותנו באופוזיציה, מידת

(קטעים מתוך מאמרו של אורי אבנרי בפרשת גיוס-המילואים).

בשעה 20.05 שידר קול ישראל, באמצע תוכנית של פירקי חונות, הודעה רממאתית שדרשה מן המאזינים להישאר ליד המקלטים כדי להתחין להודעה חשובה. במשך השעה חזרה התחנה כמה פעמים על הודעה זו.

הפצצה עצמה התפוצצה רק בשעה תשע. ליר המיקרופון עמד יגאל ברק, אחר הקריינים הצעירים של קול ישראל, שהתמחו בתקופת מבצע-סיני כסיגנון המתכתי של גיבוריות כוזבת, מן הסוג שבו היו קרייני מוסקבה מודיעים בתקופת המלחמה על נצחונות אמיתיים ומרומים של צבאות סטאלין.

הוא לא קרא את החדשות. בקול של שעה-הרת-גורל קרא הודעה של ראש אגף-כוח-האדם של צה"ל על גיוס חיילי המילואים, לפי סיסמות היחידות שיוקראו לאחר מכן, אותה הודעה ארוכה חזרה בערבית, באנגלית, בצרפתית, ביידיש, בפולנית, בהונגרית, ברומנית ובלאדינו. עד שנשתיימה ההודעה בשפה התשיעית, כבר היה ברור לכל המאזינים כי צה"ל הכריז על גיוס כללי של מאות אלפי חיילי המילואים.

המיקרופון אשם! הקריקטורה של זקי הביאה לאבסורד את שערוריית ברדיו. הרמטכ"ל והשדר שקרא את הודעת הגיוס והם מאשימים בגיוס הנפל את המיקרופון.

בכל רגע מלחמה ועדת-מישפטים, שר-הביטחון הוציא עצי מו אוטומטית, בזריזות מפליאה, מכלל האשמים הפוטנציאליים. הוא מינה ועדת-חקירה של שלושה, שלושתם אנשים הנאמנים לו אישית. זאת היתה ועדת-מישפטים גלויה. היא מונתה במצב נחושה. כשם שבן-גוריון זילול בראשית הפרשה בחבריו בממשלה, בחבריה-הכנסת וכי ציבור, כן זילול בהם בגלוי עליידי מינוי ועדה זו, שהיא לבחון לאינטליגנציה של האורח. שר הביטחון קבע שר-הביטחון בסדר, ובחסדור כלל בכך גם את הרמטכ"ל. ועדה שחבר בה אלוף, יכלה מטבע מהותה לחקור רק בדרג של אלוף ומטה.

העם

שיווי מישקל לפני כמה שנים הוחררה המדינה עליידי הידיעה המראיגה, כי אש-הממשלה איבד את שיווי-משקלו הגופני, ונזקק לטיפול רפואי. השבוע נראה לרבים כי הממשלה כולה איבדה את שיווי-משקלה.

● כלל ממשלה יכול לקרות מישה. אולם כאשר המישגים מתרחשים בצורות, עולה גם בלב האורח הזהיר ביותר, החשש שמשהו יסודי אינו בסדר. היבול של החודש האחרון היה: ● נאומי דויד בן-גוריון ושימעון פרס, שרצחו ובלמו את העליה מרומניה, נשאר בלתי-מוכנים עד היום.

● המישחק המבולבל בהיטלים, שהוטלו ובוטלו לסירוגין, גרם לבהלה כלכלית ויצר רושם של אנדרלמוסיה במנהיגות המישקית.

● תדהמת משרד-החוזן לנוכח ביטול המענק האמריקאי, שהוכח כמשך חודשים רבים, מבלי ששירות-החוזן ירגיש במשהו.

● הפרשה הסתומה של הודעת הגיוס הפית אומית, שגרמה לבהלת-מלחמה, ויועצה את מעמד ישראל בעולם.

שורה כזו של מיקרים הריאסטונות, שוב אינה יכולה להיות מיקרית. היא חזרה להכרת ההמונים כפי שום שרשרת נסיבות בעבר לא עשתה זאת. כפעם הראשונה בצטיירה הצמרת לא ברמות מנהיגים כליכולים, אחרים או בלתי-אהודים, אלא כקבוצה של אנשים מודקנים, שאינם יודעים כדיוק מה הם עושים ומה קורה מסביבם.

שקרה משהו גורלי. כי אחרת — מדוע אי-אפשר היה לומר את הדבר בטלפון?

רוזן: "אני בטוח שלא היו נימוקים או סיבות מיוחדות במינן לכך שלא היה קשר במשך שעה או שעתיים בין ראש-הממשלה ושר-הביטחון ובין חברי הממשלה. לזאת אנחנו רגילים (צחוק כללי וממושך כאולם) וכל אחד יכול להעיד על כך שבמצבים כאלה ראש-הממשלה ושר-הביטחון הוא הראשון."

נזק ציבורי. כאשר החליט דויד בן-גוריון לבסוף לבטל את הודעת-הגיוס והודיע על כך ללוי אשכול בכנסת, נגמר ההתלהבות המלחמתית. סיכם אותה יוסף ספיר (ציונים כלליים): "רבר כזה יכול היה להסעיר כליכך את הרוחות פה בכנסת, עד כדי כך שאפשר היה להגיע פה, בצדק, במידה ידועה גם לאכסטזה, כמעט עליידי שירת התיקווה פה בכנסת..."

עד כאן הקומדיה. השאר אינו מצחיק. הוא רציני מאוד, מראיג מאוד, מעורר מאוד למחשבה על מהות המישטר.

הודעת הגיוס הכוזבת גרמה לנזק ציבורי. היא עוררה בהלה, גרמה לשיבוש תוכניותיהם האישיות של רכבות תושבים, ואין ספק שהנחיתה מכה נוראה על עונת-התיירות הקרובה, שהיתה צריכה להיות, לפי האומדן, הטובה ביותר מאז קום המדינה. היוק זה עלול להסתכם במיליוני דולארים, כי איש לא יסע בלב קל בבלות חופש ולהינפש בארץ שבה עלולה לפרוץ

אחריותנו היא גדולה במידה כזו, שנחשוב כי אולי מוטב שלא יהיו מתנגדים לתקציב המדינה בשעה כזו."

● בולנו — כאיש אחד? גיבור הערב היה, כלי ספק, מנחם בגין. גם הוא לא ידע איזו מלחמה עומדת לפרוץ ונגד מי, אך מגוי וגמור היה עימו לעמוד בראש הצועדים.

קרא בגין: "המטה הכללי של צבאנו הכריז על גיוס כללי של כל החיילים בגיוס... הודעה על גיוס, בין כללי או לאי-כללי, הנמסרת כאוזני העם והעולם, היא בכל מדינה ההודעה החשובה ביותר אשר תיתכן כחיה. ברגע זה איננו יודעים מאומה מה גרם להודעה. יתכן, אם ישנו גיוס כללי, שצבאנו עומד לצאת למיבצעים... אם צבאנו המגויס כתוצאה ממה שאירע, ייקרא לפעולה — כולנו נעמוד מאחוריה... כולנו נעמוד כאיש אחד!"

אומללים יותר מכל היו חברי הממשלה, שרו" כם ישבו באולם הכנסת. גם הם היו משוכנעים כי קרה משהו גורלי. לא היה להם מושג מהו הדבר — וזה לא הפתיע אותם כלל.

יותר מזה: מעמדתם של השרים באותו רגע נסתבר, כי איש מהם לא פיקפק בזכותו הבלעדית של דויד בן-גוריון להכריז מלחמה. על דעת עצמו, מתוך שיקולים הידועים רק לו. כל אשר ביקשו היה חברי הממשלה, היה לקבל במאוחר ידיעה כלשהי על אשר עשה ראש-הממשלה בשמם.

הצד ההומוריסטי של הפרשה סופק עליידי מנהיגי האומה בכנסת. הוא הזכיר את פרשת הסרן מקופניק בגרמניה הקיסרית, כאשר אסיר משוחרר לבש מדי-ציון, גייס חיילים ברחוב ואסר ראש-עיריה — פרשה שעוררה צחוק עולמי מפני שהאירה את הגיחוך בפולחן-הצנא הפרוסי. חבריה-הכנסת לא עשו רק צחוק מעצמם — הם ביימו ללא הכנה סאטירה עוקצת על המישטר השורר בישראל.

רקות מעטות אחרי שידור הודעת-הגיוס בקול ישראל, כבר הגיעה ההמולה באולם הכנסת. לשיא. אי-אפשר היה להמשיך בניחול הישיבה. בכנסת, כמו ברחוב, שררה הדעה שהוכרו על גיוס כללי, וכי בכל רגע עומדת לפרוץ מלחמה.

מישקל נגר מ. אבל כל אחד הגיב כדרכו. קראה היושבת-ראש, כבה אידלסון (מפא"י) בפאתוס: "חברי הבית! מה הפאניקה? בבקשה לשבת! יבקשתי לברר... אני יודעת שעכברנו בכנסת הוואת רגעים קשים והתגברנו עליהם!" לעיני היושבת-ראש עמדה התמונה הגיבורית של כנסת אמיצה וממושעת, הממשיכה בדיוניה בשקט גם כשכחוזן רועמים התותחים — כמו

חיק הטבע

מדרה של לילי גלילי. העולם הבא, הביא מדי שבוע מעשה שזיהו ובלו על טרדת הצינבות הישראלי של שנת ה-50. לי דוגמא:

שמעתי על הנערה שהלכה לטייל ליר הסהנה, הסתכלה סביבה ולא ראתה שום דבר מלבד עצים ירוקים. היא התפרכה וקפצה לתוך הבריכה, קיפצה חצי שעה במים ופיתאום ראתה קצין מתקרב מרחוק. היא יצאה מהמים והספיקה להתלבש לפני שקיפץ הגיע. אבל הוא לא שם אליה לב ורק נתן פקודה: "פלוגת הסוואה חטיבתית. לפני — בשלשות, הסתרדו! וכל העצים שעמדו מסביב לבריכה התייצבו בי מיתרד."